

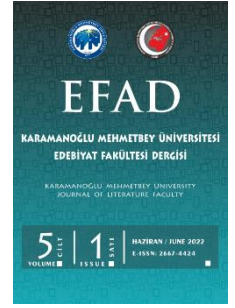

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Kitap İncelemesi
Kabul Tarihi: 20 Mayıs 2022

Gönderim Tarihi: 6 Mayıs 2022
Yayımlanma Tarihi: 15 Haziran 2022

Atf Künyesi: Kaya, B. (2022). Hayrettin Orhanoğlu (2021), İmgeler Atlası 1950-2000 Yılları Arası Türk Şiirinde İmgeler Sözlüğü. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 148-150.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1053699>

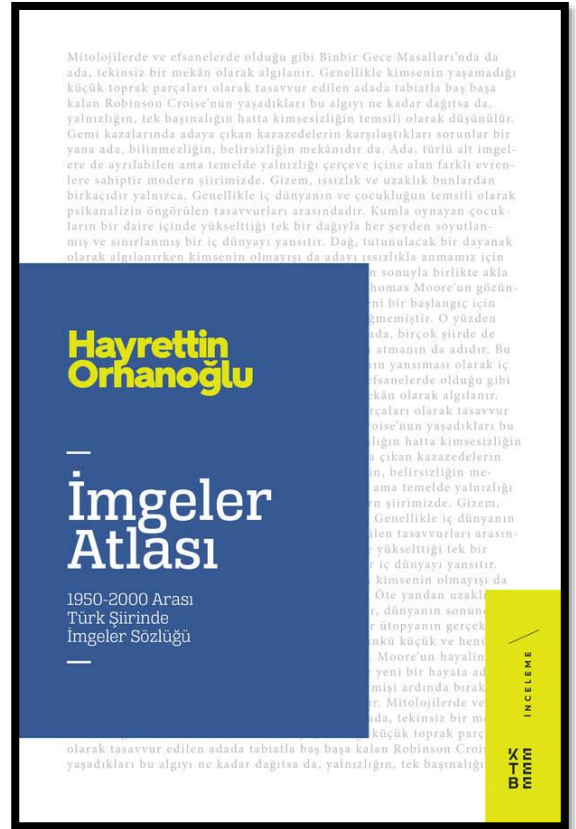
HAYRETTİN ORHANOĞLU, (2021) İMGELER ATLASI 1950-2000 YILLARI ARASI TÜRK ŞİİRİNDE İMGELER SÖZLÜĞÜ

(İstanbul: Ketebe Yayınları, 442 s., ISBN: 978-625-8486-31-5)

Berk KAYA*

20 Nisan 2022 tarihinde aramızdan ayrılan şair, yazar ve akademisyen Hayrettin Orhanoğlu, şiir, roman, hikâye, senaryo, tiyatro ve deneme gibi farklı türlerde kaleme aldığı edebi eserlerinin yanı sıra akademik çalışmalarıyla da Türk edebiyatı sahasına katkıda bulunmuştur. Doktora çalışması “Sanat Eserinde İmgecilik ve Edip Cansever’in şiirlerinde Gerçeküstü İmgeler” olan Hayrettin Orhanoğlu akademik çalışmalarında imge ve söylem analizi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu yazıda tanıtılacak olan Aralık 2021 tarihinde yayımlanmış İmgeler Atlası 1950-2000 Arası Türk Şiirinde İmgeler Sözlüğü adlı son eseri, yazarın imge ve söylem analizi konusunda uzun yıllardır devam eden çalışmalarının neticesinde ortaya çıkmıştır.

İmge kavramı, edebiyat ve sanat eserlerinde sıklıkla başvurulan bir parametre olarak şiir araştırmaları içerisinde geniş bir yer tutar. Şiir, aktarmak istediğini somut olmayan soyut kavramlarla ifade edebilir. Bunu imgeler veya semboller kullanarak yapacaktır. Bu bağlamda şiir ve diğer edebiyat ürünlerinde kullanılan imge ve sembollerin oldukça geniş ve değişkenlik gösteren bir anlam dünyasından geliyor olması imgelerin şiire kattığı değeri araştırılmaya değer bir konu haline getirmiştir. Elimizdeki

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Giresun/Türkiye. E-posta: berkkaya.28@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7443-6910>.

bu çalışma Türk edebiyatında 1950-2000 yılları arasında yayımlanan şiirlerden hareketle şiir başta olmak üzere sinema ve diğer edebiyat türlerinde yer alan altmış üç farklı imgenin sembolik ve arketipsel geçmişini, dönem ve yazar farklılıkları bağlamında inceleyerek bahsedilen imgelerin şiir ve anlatımdaki rolünü tespit etmeyi amaçlamaktadır. İki yüzden fazla şair ve şiirlerinden yola çıkarak hazırlanan eserde imgeler sözlüğünün yanı sıra şiir ve imge ilişkisini ele alınan yazılar da yer almaktadır. Bu yazılarda imge ve sembol kavramları ile birlikte insan hafızasındaki anıların, algıların ve düşüncelerin şiirin anlam dünyasına katkıları psikanaliz, felsefe, fenomenoloji gibi farklı disiplinlerdeki çalışmalardan yararlanılarak ele alınmıştır.

Eser; *Önsöz, Giriş*, imge ve şiir ilişkisini ele alan yazıların bulunduğu bir bölüm, imgeler sözlüğünün yer aldığı *İmgeler Denizi, Sonuç* ve *Kaynakça* bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışma sırasında incelenen şiir kitaplarının adlarına *Kaynakça*’dan ayrı olarak yer verilmiştir.

Giriş bölümünde Gaston Bachelard, Maurice Blanchot, Sartre gibi filozof, kuramcı ve yazarların ifadelerinden hareketle imge kavramı, imge ve şiir ilişkisi ele alınmıştır. Devamında Türk edebiyatı ve 1950 sonrası Türk şiirinde Garip, İkinci Yeni, Mavi ve Hisarcılar gibi edebi topluluklar arasında imge kavramının karşılığı, bu gruplar içerisinde imgelerin kullanım farklılıkları ele alınarak *Giriş* bölümü tamamlanmıştır.

İmgeler Denizi adlı bölümden önce yer alan *İmgenin İktidarı, Şiirin Kaynakları: Anı-Algı ve Düşünce, Poetik Özne: ÖTEKİ* başlıklı yazılarda imge, imge ve şiir ilişkisi, imge ve sembol kavramının farklılıkları, Türk edebiyatı ve şiirinde imgenin yeri, kullanım bağlamı vb. gibi konular ele alınmaktadır.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan *İmgeler Denizi* adlı bölümde Türk edebiyatında 1950-2000 yılları arasında yayımlanmış şiirlerde yer alan altmış üç imgenin mitolojik/arketipsel/sembolik geçmişine, Türk ve dünya edebiyatındaki diğer edebi türlerden örneklerle çağrışımlarına, Türkiye’de 1950-2000 arasında yayımlanan şiirlerdeki kullanım bağlamına yer verilmiştir. Yazar bu bölümde yer alan her imge için alt bölümler oluşturmuş, bu bölüm bir sözlük gibi hazırlanmıştır. Bölümde yer alan her imgenin başlığında, o imgenin şiirdeki işlevini yansıtan bir başlık kullanılmıştır. Örneğin ‘ada’ imgesi için *Yalnızlık Adası* (Orhanoglu 2021: 45), ‘ayna’ imgesi için *Var Oluşun İlk Yüzü* (Orhanoglu 2021: 105), başlığı tercih edilmiştir. Başlıkların sağ alt kısmında bahsedilen imgenin ya da imgeyi çağrıştıran diğer nesnelere yer aldığı bir dize veya dörtlüğe şairin adıyla birlikte yer verilmiştir. Örneğin *Korkunun ve Yalnızlığın Şehri: Sis* (Orhanoglu 2021: 381) başlıklı ‘sis’ imgesinin yer aldığı sayfada Orhan Veli Kanık’ın *Dalga* adlı şiirinden alınan “Öyle bir yerde olmalıyım ki/Ne karpuz kabuğu gibi/Ne ışık, ne sis, ne buğu gibi.../İnsan gibi” dizeleri yer almaktadır. *Aşkın Çatallanan Yolu: Tensellik* (Orhanoglu 2021: 399) başlıklı ‘tensellik’ imgesinin yer aldığı sayfada tensellik ile ilişkilendirilen ‘kadın’ imgesinin yer aldığı İsmet Özel’in *Acının Omuzlanması* adlı şiirinden alınan “Kadını bir güdültüye sapladılar/Evler tıkrıtydı, tıkrıtydı, tıkrıty” dizesine yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan imgelerin son sayfasında bahsedilen imgeyi çağrıştıran veya onunla ilişkili imge, özne, nesne ve sembollerin adlarına da yer verilmiştir. Örneğin *Zamana Düşen Taneler: Kum* (Orhanoglu 2021: 315) başlıklı ‘kum’ imgesinin yer aldığı bölümde ‘çöl’, ‘aşk’, ‘zaman’ ve ‘dünya’ kum ile ilişkilendirilen diğer imge ve semboller olarak verilmiştir.

İmgeler Denizi’nde ilk önce her imgenin edebiyat dünyasındaki hikâyesi ele alınmaktadır. Yazar her imgenin ilk sayfasında yer verdiği italik harfli metinde imgelerin arketipsel/mitolojik/sembolik geçmişini sanatçı kimliğini katarak öyküleyici bir tavır içinde aktarmaktadır. Yazar bu italik metinlerde çoğu zaman bahsedilen imgenin metinlerdeki anlamsal rolünü, zaman içerisindeki değişim ve gelişimini Türk ve dünya edebiyatından örneklerle ifade etmektedir. Bütün sanat türlerinde tabiat ve iktidar kavramlarının yanında atıf yapılan temel imgelerin sonuncusu olan aşk, aynı zamanda var oluşun da sebebi olarak gösterilir. Leyla ve Mecnun’dan Romeo ve Juliet’e kadar her devir ve her toplumda karşılığı olan bu imgede doğrusu bir şiir seçimi yapmak kolay değildir (Orhanoglu 2021: 81). Yazar imgenin kısa öyküsünden bahsettikten sonra, ilgili imgenin çağrışımlarını Türk edebiyatı ve Türk şiiri içerisinde şairler ve şiir anlayışları bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemektedir. İkinci Yeni’nin belirgin nitelikleriyle eksilteli ve söz dizimindeki eklerin yazımındaki farklılıkları bir yana bırakırsak Cansever’in şiirlerinde coşkulu bir aşka hatta hiçbir duyguya rastlamayız. Yine de aşk, şiirsel öznenin yanındadır (Orhanoglu 2021: 83). Yazar örnek metinlerle şiir içerisindeki rolünü ve yerini açıkladığı imgenin belirli başlı çağrışımlarını bütünsel bir olgu haline getirdikten sonra, imgeyi çağrıştıran diğer imge, sembol, nesne ve öznelere de yer vererek ilgili bölümü tamamlar. Aşk, şairlerin aşka bakışlarını birkaç sayfaya sığdırmak elbette mümkün

değildir ancak incelenen hemen hemen bütün şairlerde ağırlıklı olarak aşkın yüceliği dile getirilirken bir yandan da terk edilmişliğin acısı öne çıkarılır... Bu sebeple yazılan aşk şiirleri antolojileri de dâhil olmak üzere bütün şiirlerde aşk, olumsuzlanmasa da uzak bir duygu olarak nitelendirilir. Öte yandan aşka ve kadın algısına, tensel bir pencereden bakılır. Hatta neredeyse tensellik önce gelir (Orhanoğlu 2021: 87).

Eserin *Sonuç* bölümünde imgelerin şiir ve edebiyattaki düşünsel rolü Türk şiirinin 1950-2000 yılları arasındaki şiir anlayışı ve yazarlardan hareketle kısa bir değerlendirmeye tabi tutularak, imge-şiir, imge ve anlatı, imge-düşünce ve hayal ilişkisi şiir türü üzerinden konumlandırılmıştır.

Edebiyatın farklı alanlarında eserler veren ve akademik çalışmalarında özellikle şiir, imge ve anlatı araştırmalarına yönelik yazar tarafından hazırlanan bu eser, şiir ve imge ilişkisini merkeze alarak imgeler, semboller ve nesnelere üzerinden şiiri/metni derinden inceleme fırsatını sunuyor. Yazarının akademik kimliğinin yanı sıra sanatçı kimliğinden de izler taşıyan bu çalışma, şiirin görünmeyenlerini yazar-dönem ilişkisi içerisinde öyküleyici bir dil ile ele alıyor. Akademik çalışmalarında şiirde imge ve söylem analizi üzerinde yoğunlaşan yazarın 2020 yılında yayımlanan “Kalbi Teyelleyen Şair-Türk Şiirinin 1990’lı Yılları” adlı çalışması da Türk şiirinde anlam ve anlatı dünyasını konu alan bir çalışma olarak şiir araştırmacıları ve meraklılarına faydalı olacaktır.

Bu yazının kaleme alındığı tarihten birkaç gün önce kaybettiğimiz Hayrettin Orhanoğlu’na Allah’tan rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.